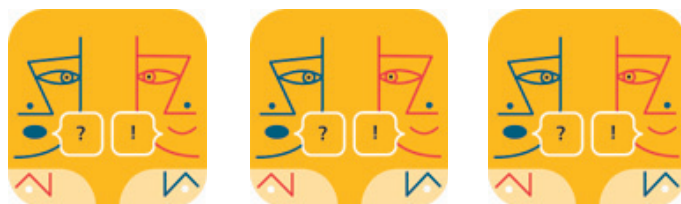

Synskadade barn talar om IT-hjälpmedel

En rapport från HANDU
på uppdrag av Hjälpmedelsinstitutet,
projekt Bättre tillsammans.
Juni 2005

© Hjälpmedelsinstitutet (HI), 2005
Författare: Cecilia Ranemo, HANDU
Handläggare: Therése Gansved och Margita Lundman, HI
Informatör: Barbro Ahlbom
Omslagsillustration: Johnny Dyrander
URN:NBN:se:hi-2005-05340-pdf
Best nr 05340-pdf

Publikationen är endast utgiven i elektronisk form och kan hämtas som ett pdf-dokument på HIs webbplats, www.hi.se/butik/pdf. Den kan också beställas i alternativa format av HI.

Innehållsförteckning

Syfte med undersökningen	5
Bakgrund och omfattning	5
Metod	5
Slutsats om gruppdiskussioner som metod.....	6
IT-hjälpmedel för synskadade	7
Användningen av IT-hjälpmedel	8
Dagens brukarmedverkan vid val av IT-hjälpmedel.....	10
Reparationer och behov av support kan bli ett problem...11	
Tillgång till produktinformation.....	11
Klasskamraternas och kompisarnas reaktioner på användandet av IT-hjälpmedel	12
Nackdelar med att ha två stationära datorer istället för en bärbar	13
Alla IT-hjälpmedel används inte.....	14
Alla har inte de IT-hjälpmedel som de skulle vilja ha.....	14
Påhittiga barn.....	15
Brukarmedverkan är möjlig även om det är barn som medverkar.....	16
Olika inom olika landsting och kommuner	17
Krångel	17
Brukarmedverkan vid val av hjälpmedel	18
Brukarinflytande och samverkan.....	18
Bilaga 1: Intervjuguide	

Sammanfattning

Utredningsinstitutet HANDU har på uppdrag av Hjälpmedelsinstitutets projekt *Bättre tillsammans* sammanställt föreliggande rapport. Projektet vill stärka funktionshindrade användares inflytande inom IT-området genom att bl.a. öka brukarnas delaktighet vid utveckling och tillhandahållande av IT-produkter och tjänster.

Ett syfte med undersökningen var att utröna om gruppintervjuer är en fungerande metod för att stimulera barn att uttrycka sina erfarenheter av och sin inställning till teknik. Enligt FN:s barnkonvention skall barn alltid höras i saker som har med deras person att göra.

Nio synskadade barn som går i årskurs 4 i grundskolan har intervjuats. Samtliga intervjuade använder olika IT-hjälpmedel. Intervjuerna genomfördes i en grupp om fyra barn och en grupp om fem barn.

Det framkom därvidlag att barnen är frispråkiga och kan med stöd av detaljerad frågeteknik besvara önskemål om den minsta lilla funktion i t.ex. programvaror. De är experter på vad som fungerar för just dem och har synpunkter på hur vissa funktioner kan göras bättre. De är också villiga att framföra sina åsikter och erfarenheter. Inget barn visade att de var obekväma i intervjusituationen. Snarare tvärt om. De visade att de tyckte det var roligt att få framföra sina synpunkter och berätta om sig själva och sina IT-hjälpmedel.

Det kan därmed konstateras att gruppintervjuer är en fungerande metod för att stimulera barn att uttrycka sina erfarenheter av och sin inställning till teknik.

Idag är det inte alltid självklart att barn med synskada som använder IT görs delaktiga i processen vid val av IT-hjälpmedel. Det fungerar olika på olika orter, runt om i Sverige. Det är inte heller självklart att barnen får framföra synpunkter och önskemål vid utvecklingen av ny teknik. Av undersökningen framgår att synskadade barn borde kunna göras mer delaktiga. De idéer och tankar som barnen framfört skulle kunna utgöra underlag för intressant produktutveckling.

Gruppintervju som metod

Syfte med undersökningen

Undersökningen hade två syften. Ett syfte var att undersöka om gruppintervjuer är en fungerande metod för att stimulera barn att uttrycka sina erfarenheter av och sin inställning till teknik. Ett annat syfte var att ta reda på vad barnen ansåg om IT-hjälpmedel och annan teknik.

Bakgrund och omfattning

Vid två tillfällen, under veckorna 15 och 17 år 2005, gavs tillfälle att intervju barn med olika grad av synskada i grupp. Barnen deltog i kurser vid Specialpedagogiska Institutet i Stockholm. Totalt sett omfattades 9 barn, 5 flickor och 4 pojkar som går i årskurs 4. Vid det första intervjutillfället deltog 5 barn och vid det andra 4 barn. Varje gruppintervju tog ca 50 minuter.

Barnen som intervjuades deltog i en veckolång datorkurs vid Specialpedagogiska Institutet. Samtliga barn hade också en av sina föräldrar och en av sina lärare deltagande i kurserna. Syftet med kursen för föräldrarna var att lära sig mer om vilka datorprogram och datorspel som finns. I kursen ingick att föräldrarna själva fick prova på att spela de spel som enbart är anpassade för synskadade. De skulle på så sätt lära sig mer och få större förståelse för, vilka hinder barnet stöter på i sin vardag. Ett annat syfte med utbildningen var naturligtvis att föräldrarna skulle lära sig programmen för att sedan ha möjlighet att spela dessa spel tillsammans med barnen. Barnen deltog också i en kurs om kartor och rumsuppfattning.

Metod

Samtliga föräldrar tillfrågades, dagen före varje intervjutillfälle, om de gav sitt medgivande till att deras barn deltog i en gruppintervju med personal från Hjälpmedelsinstitutet (HI) och Utredningsinstitutet HANDU. De fick en kort presentation om projektet Bättre tillsammans och fick ta del av den intervjuguide som skulle användas. Alla föräldrarna ställde sig positiva till att deras barn medverkade i intervjun.

Barnen ställde sig också positiva till medverkan och de visade med entusiasm och energi att de tyckte det var ”roligt” att få delta i intervjuerna. Alla deltagare erhöll en liten gåva, som tack för hjälpen.

Barnen deltog på egen hand i gruppintervjuerna. Inga vuxna medverkade förutom de två personer som ledde intervjuerna från Hjälpmedelsinstitutet (HI) respektive Utredningsinstitutet HANDU. Samtalsledarna var handplockade för uppgiften; en kvinnlig ingenjör från HI med inriktning på IT samt en kvinnlig projektledare från HANDU som har tidigare erfarenhet av att intervjua barn med funktionshinder, däribland synskadade barn.

Intervjuerna följde en intervjuguide (se bilaga 1). Guiden har utarbetats av HANDU i samråd med beställaren.

Ett konferensrum med bord och bekväma stolar valdes som intervjulokal. Samtliga deltagare och samtalsledare satt samlade kring bordet. Intervjuerna bandades för att samtalsledarna skulle vara fokuserade på kommunikationen istället för att föra anteckningar.

För att underlätta kommunikationen kring bordet antecknades barnens namn och deras placering vid bordet inledande under intervjun. Eftersom barnen var synskadade krävdes att samtalsledarna tilltalade dem vid namn för att föra ordet vidare bland deltagarna.

Det var en fördel att deltagarna varit i kontakt med varandra innan intervjun. De hade redan lärt känna varandra under de två dagar som de deltagit i kursen på Specialpedagogiska Institutet. Därför märktes inte den initiala "blyghet" som ofta uppkommer bland deltagare i gruppintervjuer då deltagarna är okända för varandra. Barnen diskuterade de olika frågorna sinsemellan redan inledande i intervjun. Det förekom också att de gav varandra råd och tips om olika produkter. Detta gjorde att intervjutiden som krävdes för att gå igenom intervjuguidens alla frågor förkortades något mot vad som är vanligt när gruppintervjuer görs med för varandra okända personer.

Nästan alla barnen uttryckte spontant sina åsikter, utan att först bli tilltalade vid namn. Det förekom att vissa barn ibland valde att berätta saker om sin tillvaro som inte var relevanta för intervjun och samtalsledarna agerade då genom att återigen ställa den aktuella frågan och tilltala något av de andra barnen. Inget barn var passivt i intervjusituationen eller vägrade svara på frågor. Naturligtvis var vissa barn mer "talföra" än andra, men detta påverkade inte intervjun på något negativt sätt. Snarare stimulerade de mest aktiva barnen de andra att vara mer aktiva. De, så att säga, satte fart på diskussionen.

Slutsats om gruppdiskussioner som metod

Slutsatsen som kan dras är att gruppintervjuer med synskadade barn, som är i 10-11 år ålder, fungerar utmärkt som metod för att diskutera frågor om IT-hjälpmedel.

Samtal med 9 synskadade barn om IT-hjälpmedel

- ”Det skulle vara dåligt om datorer inte fanns.”

IT-hjälpmedel för synskadade

För att underlätta för läsaren av rapporten och öka förståelsen av materialet beskrivs nedan kort några av de olika tekniska produkter som nämns i texten.

CCTV	Förstorande videosystem. Det som skall läsas/visas läggs på en platta och visas förstorat på en bildskärm.
DAISY	En internationell standard för digitala talböcker och ljudböcker. För att läsa formatet krävs en DAISY-spelare eller ett speciellt program till datorn.
Förstoringsprogram	Programvara som möjliggör förstoring av texten på en bildskärm.
JAWS HAL Outspoken	Skärmläsningssystem, dvs. programvara som gör bildskärmens innehåll tillgängligt genom att presentera text som punktskrift eller syntetiskt tal.
Minilog	Anteckningsenhet för synskadade. Anmärkningarna matas in med ett punkt tangentbord och läses med den inbyggda punkt displayen eller på LCD-skärmen.
Punktskriftsmaskin	Manuell skrivmaskin för punktskrift.
Punktskrivare	En skrivare som kopplad till en dator skriver ut text i punktskrift.
Punkt display Punktskriftsdisplay (Punktskärm)	En läsrad med punktskrift som läsaren känner på för att ta del av text i datorn.
Talsyntes	Ett datorprogram som kan läsa upp text i datorn med syntetiskt tal.
Tango Touch	Tangentbordsprogram för synskadade som tränar förmågan att använda ett vanligt PC-tangentbord. Kan användas med eller utan talsyntes.
Textview	Textview är ett kostnadsfritt läsprogram till datorn som behövs för att läsa e-textböcker. Textview beställs från Tal och Punktskriftsbiblioteket, TPB.

Användningen av IT-hjälpmedel

I det följande redovisas det som framkom av intervjuerna.

Barnen som intervjuats använder många olika IT-hjälpmedel. De flesta IT-hjälpmedel som de har, är stationära och används i skolan, men nästan alla barnen har också tillgång till dator i hemmet som de använder både för nöjes skull och för att kunna göra skolarbete med.

Före utbildningen på Specialpedagogiska institutet hade föräldrar och barn fått svara på en enkät som handlade om vilka IT-hjälpmedel barnet har och vad barnet använder datorn till. Dessa punkter diskuterades sedan i föräldragruppen under kursen. HI gavs tillstånd av föräldrarna att ta del av vissa av barnens enkäter, varvid följande IT-användande kunde konstateras bland de intervjuade i den första gruppen. Gruppen bestod av fyra flickor och en pojke.

- Läser punktskrift och talbok. Använder skärmläsningsprogrammet JAWS, talsyntes, punktskriftsskärm, Textview för läroboken i datorn, talbok, bok i DAISY-format i datorn, bok i DAISY-format med särskild CD-spelare. Hemma används datorn där till att skriva böcker, göra läxor, e-mail, chat på www.msn.se och leta efter information.
- Läser punktskrift och talbok. Använder skärmläsningsprogram, punktskriftsskärm, Textview för läroboken i datorn, talbok, bok i DAISY-format i datorn, bok i DAISY-format med särskild CD-spelare. Hemma används datorn till läxor, skriva egna berättelser, chatta och skicka e-post.
- Läser vanlig förstorad skrift med CCTV, punktskrift och talbok. Använder skärmläsningsprogrammet JAWS, talsyntes, punktskriftsskärm, CCTV, Textview för läroboken i datorn, talbok, bok i DAISY-format med särskild CD-spelare. Hemma används datorn till att skriva på och skicka e-post.
- Läser punktskrift och talbok. Använder skärmläsningsprogrammet JAWS, talsyntes, punktskriftsskärm och vanligt tangentbord, förstöringsprogram, CCTV, scanner i skolan, Textview för läroboken i datorn, talbok, DAISY i datorn och bärbar CD. Hemma används datorn till läxor, att lyssna på musik och böcker, viss information via Internet och e-post.
- Läser vanlig förstorad skrift och punktskrift. Använder skärmläsningsprogram, talsyntes, punktskriftsskärm, förstöringsprogram, CCTV, skanner, Textview för läroboken i datorn. Använder sällan datorer. Hemma används datorn till att spela spel, rita och skriva.

Barnen i den andra intervjugruppen berättade själva vad de hade för erfarenhet av IT-hjälpmiddel. Denna grupp bestod av tre pojkar och en flicka.

- *”I skolan har jag en Minilog och en data med Windows 2000. Hemma har jag också en data med vit mus och skärm och svartsilvrig hårddisk och silvervitt tangentbord med silvervita knappar på. Så har jag talsyntes och en punktdisplay som heter Supernova. Det är kopplat till skolans nätverk. Och hemma så har jag data med Windows 98, vit står på golvet och punktdisplay och talsyntes. Talsyntesen skall de komma och fixa.”*
- *”Jag använder data både hemma och på skolan. I skolan har jag Windows XP Professional, svart Microsoft tangentbord, trådlöst och så har jag en bärbar dator från HP med DVD-spelare och så använder jag JAWS 5.0. och skanner. Hemma har jag en dator med Windows XP Home edition. Jag vet inte hur tangentbordet ser ut, sedan har jag skärm och högtalare. Och JAWS där också, version 4.51. och lika punktdisplay som jag har på skolan också. Den bärbara har jag bara på skolan. De två punktdisplayerna har jag till den bärbara och hemmadatorn.”*
- – *”Läshjälpmiddel och en slags lupp som jag kollar priser med i affärer och så. Hemma har jag en 17 tums skärm och i skolan skall jag få en 19 tums skärm för att jag ser inte så bra på 17 tums skärmen. Jag läser lite punktskrift, jag håller på och tränar, men jag läser inte fullt ut. Det tar lång tid att lära sig.”*
- – *”Jag använder min dator hemma, jag har en i skolan och jag skall få en hem. Den i skolan fungerar bra, den har talsyntes.”*

Hjälpmiddelsanvändningen varierar något bland de tillfrågade barnen, huvudsakligen beroende på om de är blinda eller gravt synskadade.

Nära nog alla barn är tydligt positiva till användningen av IT-hjälpmiddel och ser bara fördelar med att ha tillgång till och använda dessa.

Barnen använder inte bara programvaror som är anpassade för synskadade, utan även ofta allmänna program som t.ex. funktioner i Windows, Microsoft Word, Internet Explorer, olika nätverksprogram, e-postprogrammet Outlook Express. För att synsvaga eller blinda skall kunna använda dessa program krävs att de lär sig de kortkommandon, via tangentbordet, som finns i programmen. Gravt synskadade personer kan inte se vad som visas på bildskärmen och musens rörelse till knappar som det går att klicka på.

- *”Jag är ofta ute på Internet. Min specialitet är program. Jag kollar efter program, inte sådana som man måste betala för. Jag gillar sådana där fusk-koder, prets som de kallas. Jag chattar och spelar spel på Internet och Eniro för olika Internetgrejor.”*

Flera av barnen använder datorn till att lyssna på musik. De har både musik i mp3-format och DAISY-format.

Flera av barnen visar på en hög kunskapsnivå inom olika av de vanliga programvarorna som inte är speciellt utformade och anpassade för personer med synskada. De erövrar sin kunskap genom att pröva sig fram och har stort intresse för IT.

Det framkommer tydligt att den Internetsida som barnen använder mest är www.msn.se.

- *"MSN är jättebra och jätteanpassat. Fast de tänker nog inte på det, att de anpassar, men det gör dom."*

- *"Om man har MSN så är det väldigt lätt att chatta. Lunarstorm är jättesvårt, man förstår ingenting av den sidan, det står bara en massa konstiga länkar som man inte förstår ett enda ord ur. Man förstår inte vad man håller på med."*

- *"Jag skulle vilja ha samma JAWS-version som jag har på skolan. Det funkar bättre när man skall chatta i MSN-messenger."*

Ett av barnen har inget direkt intresse av datorer, vilket sätter föräldrarna i en lite knepig situation. Det är viktigt för ett synskadat barn att kunna använda datorer, men bara för att någon är synskadad innebär det inte automatiskt att denne är datorintresserad och vill ha den senaste tekniken. I de flesta fall är det de synskadade barnen som har störst kunskaper om IT-hjälpmidlen. Men då barnet inte har något intresse för datorer och inte försöker själv, och föräldrarna inte heller har så hög kunskapsnivå och kan visa, uppstår en otillfredsställande situation gällande IT som hjälpmedel.

Dagens brukarmedverkan vid val av IT-hjälpmiddel

Brukarmedverkan vid val av IT-hjälpmiddel fungerar olika inom olika landsting i Sverige. Ungefär hälften av barnen uppger att de någon gång haft möjlighet att påverka valet av något IT-hjälpmiddel de fått.

Deras grad av medverkan påverkas av hur föräldrarna och lärarna agerar i förhållande till syncentralen och habiliteringen. Barn med datorkunniga föräldrar som aktivt efterfrågar olika IT-hjälpmiddel, har lite större chans att få tillgång till fler IT-hjälpmiddel och programvaror.

- *"När de andra hade talsyntes, sade jag att jag vill också ha talsyntes. Då skulle jag kunna läsa snabbt. Men det tog en lång period tills jag fick det. Tango Touch och så. Nu har jag det, jag fick det i slutet på trean."*

- *"Jag var på en utredning på Tomtebodan. Det är två år sedan, det var ett tag sedan. Då fick jag säga själv att jag ville ha talsyntes. För de säger att det blir bara mer och mer och mer text i skolan. Till slut så blir det så*

att jag måste använda talsyntes för det är så mycket. I mattetal och sådär.”

- *”Det är olika personer på syncentralen som bestämt vad jag skall få.”*
- *” Man kan ringa till syncentralen och säga att det här vill jag ha, ska ni fixa åt mig. De kommer på stunden, samma dag.”*
- *”Kan du bara ringa? Så funkar det inte alls för mig. Det är mest syncentralen som bestämmer allt. Jag kan inte ringa dit själv.”*
- *”Det var en lärare i skolan som bestämde datorn och jag fick bestämma vilken punktdisplay som jag skulle ha till den.*
- *”Jag får inte bestämma vilken dator och vilket Windows. Men jag fick bestämma om andra hjälpmedel, en stol jag har, fick jag bestämma vilken typ.”*
- *”Syncentralen bestämmer inte allting, men en ganska stor del. Föräldrarna bestämmer inte så mycket, ibland.”*

Reparationer och behov av support kan bli ett problem

Barnen upplever att det tar lång tid, ibland flera månader, att få IT-hjälpmedel reparerade och att det inte alltid finns någon att fråga när IT-hjälpmedel krånglar.

- *” Det blir fel. När de skulle reparera den så gjorde de det tre gånger och sedan blev det trasigt efter en dag igen.*
- *”Det är jobbigt med min dator i skolan, det blir så mycket fel på den. Den krånglar så mycket, så min lärare måste ringa stup i kvarten, ringa väldigt ofta.”*
- *”Problemen beror på programmen (inte knapparna) ibland vill den t.ex. inte visa text.”*
- *”Det vill inte min heller.”*
- *”En gång var jag utan i flera månader.”*

Tillgång till produktinformation

Indirekt framkom, via enkäten om barnens datoranvändande och det lärarna berättade, att många föräldrar och inte heller alla lärare är så datorvana eller så insatta i barnens hjälpmedel att de är kompetenta att göra val för barnet. Alla föräldrar och lärare söker heller inte aktivt produktinformation om olika IT-hjälpmedel.

Under de två gruppintervjuerna uppkom diskussioner bland barnen om hjälpmedel som några använde och andra inte ens hört talas om. De tipsade varandra.

- *"Man går in på Internet och tittar på Google efter hjälpmedel."*
- *"Jag tror att man får ringa till sin syncentral helt enkelt. T.ex. jag ville ha ett läshjälpmedel som var bärbart för jag ville inte vara på ett ställe och läsa. Då fick jag ett."*
- *"Jag träffar andra som har olika grejor och då brukar jag också fråga om jag kan få en sådan."*

Klasskamraternas och kompisarnas reaktioner på användandet av IT-hjälpmedel

Det upplevs finnas sociala fördelar, och nackdelar, med att ha tillgång till olika tekniska produkter. Flera av barnen nämner att deras klasskamrater är "avundsjuka" eller intresserade, imponerade av deras IT-hjälpmedel.

- *"Fickminnen, sådana där proffsiga maskiner som är ytterst coola. Elektroniska som man spelar in på. Jag tar ut min på rasten och kan spela in radioprogram och sådant. Då är de andra intresserade och vill också ha en sådan."*
- *"Jag har en minilogg som jag kan skriva på och den brukar jag visa för kompisar. En av mina kompisar har lärt sig att skriva lite punkt."*
- *"Det är en i min klass också som har lärt sig att skriva punkt och jag brukar också visa upp för skolklassen, miniloggen och datorn."*
- *"Det är många kompisar som gillar min talsyntes."*
- *"Det som mina kompisar tycker är häftigt i min skola är elhissen på bänken. Om jag skall rita och trycker jag på en knapp så åker bänken upp."*
- *"De andra i klassen använder samma program, de är ju inte anpassningar, Word och så ju."*
- *"Jag har en avståndskamera för att jag skall se tavlan. De andra kompisarna viftar med armarna så att den blockerar, så att det vickar. Jag har inte ont av det så, om det inte är något viktigt som jag måste titta på. Klasskamraterna gör så för att de tycker det är roligt att man kan se sig själv."*
- *"Jag tror inte de andra är avundsjuka på något för inget brukar hända. Jag har ju bara en skanner och en dator. Men en gång så var det någon som tryckte på knapparna och höll på datorn. Men det har bara hänt en gång. Han som gjorde det undrade bara vad som skulle hända om man gjorde så. Jag har en speciell plats i skolan som jag har datorn på."*

- *"Min CCTV, den är annorlunda än grejor som andra har."*
- *"Jag har en CCTV i skolan och hemma. I skolan lägger man böcker så man kan se dem på plattan och då sätter vissa barn på den och lägger handen på plattan eller bilder och teckningar."*
- *"Jag har också en CCTV och de andra barnen säger; - Vad cool den är."*

Nackdelar med att ha två stationära datorer istället för en bärbar

Eftersom datorerna som barnen använder i hemmet ofta har bekostats av föräldrarna har de olika prestanda och versioner av programvarorna än de datorer som barnen använder i skolan.

Alla barn, utom ett, har bara tillgång till stationära datorer. Vilket medför att så fort de inte befinner sig på en speciell plats i klassrummet eller i hemmet saknar de tillgång till sitt hjälpmedel. Det upplevs också som påfrestande att ha olika versioner av programvaror, t.ex.:

- *"I skolan funkar det väldigt bra men hemma är det så att programmet startar på engelska istället för svenska. Så jag måste byta språk med en massa kommandon och det kan vara lite jobbigt ibland att behöva göra så."*

Den enda nackdelen med en bärbar dator i förhållande till en stationär är att barn med så pass bra syn att de kan läsa förstorad text på bildskärmen inte skulle ha tillgång till den bildskärmsstorlek som de egentligen är i behov av. Annars har barnen starka önskemål om att få tillgång till bärbara datorer/hjälpmedel:

- *"Oh, jaaaa, skulle vilja ha en bärbar istället, då kan man sitta på rasterna och skriva."*
- *"Man behöver bara en dator då, man kan ta med sig den hem."*
- *"Man behöver inte ha olika program och inställningar hela tiden."*
- *"Jag skulle verkligen vilja ha en bärbar istället. Man kan ta med sig den och gå runt"*
- *"Man kan bara bära med den, sitta var man vill."*
- *"Man kan spela spel och visa kompisar olika dokument från hemma på rasterna."*
- *"Man skulle kunna ta med den ut och sitta och jobba i solen. Jag vill gå ut i det varma vädret och sitta och jobba."*
- *"Om man har en bärbar kan man ju ta ut den. Ja och sitta och knappa på den."*

- *”Det skulle vara lättare att göra grupparbeten. Ibland klagar folk på att de alltid måste gå till min bänk. Om man hade en bärbar så skulle man kunna sitta med de andra så att det blev mera rättvist.*

Alla IT-hjälpmedel används inte

Ibland använder inte barnen alla hjälpmedel som de har. Detta beror på flera olika faktorer:

- Lärare eller personalen vid syncentralen har synpunkter på att barnet ”borde” lära sig ett hjälpmedel, men barnet vill inte och undviker därför hjälpmedlet.
- Barnet har fått en programvara som de klarar sig utan, därför att det ser tillräckligt bra ändå.
- Två barn svarar att de har en punktdisplay som de aldrig använder för att den fungerar dåligt, det kommer upp konstiga bokstäver och siffror.

Ökat brukarinflytande skulle troligen göra att sådana situationer blev färre.

Sedan kan det också vara frågan om rent praktiska problem. Några av barnens lärare uppgav att de ställt undan vissa hjälpmedel i skolan, eftersom det inte fanns plats på arbetsytan för alla samtidigt, t.ex. tangentbord.

Alla har inte de IT-hjälpmedel som de skulle vilja ha

Som hastigast nämnde några av de intervjuade barnen att de har önskemål om att få andra programvaror.

- *”Jag kommer inte på vad det heter. Om man slår på det programmet och så har man uppe ett dokument i Word. Om man läser upp en text ur en bok så skriver programmet vad man säger. Men man får inte ett sådan, för då tror alla att jag sätter på det på engelska så att jag inte behöver stava.”*

- *”Jag skulle vilja ha samma JAWS-version som jag har på skolan. Det funkar bättre när man skall chatta i MSN-messenger.”*

Påhittiga barn

Barnen tillfrågades vad de skulle göra om de skulle uppfinna ett IT-hjälpmiddel som de "saknar" idag eller om de skulle förbättra något som de redan har idag. Några av svaren blev:

- "Jag har kommit på grejer, för jag vill bli lärare, förutom författare och artist, jag vet inte vad jag skall välja. Och då visste jag inte vad, så då hittade jag på en svart tavla; jag tror att det redan finns. Man tar en bärbar dator, enklast, ställer man in grejor och kopplar den till en projektor som hänger lite diskret uppe i taket, och så kan man dra ut sladden också om man vill. Och sedan så skriver jag på datorn, 57+83 och så visas det med projektorn. En talande TV-kamera som visade när de räckte upp handen, jag tror att det är som en sådan som synskadade har, fast den pratar. Man har ett litet kameraöga som ser ut över klassen och så ställer man in på vad den skall reagera på. Skall den reagera på varje litet andetag eller på handuppräkning. Och då så säger den sedan i en liten hörsnäcka i mitt öra att t.ex. "Anna räcker upp handen"."

- "Nu finns det redan grejor som man kan zooma med i skolan och så, men det vore lättare om det fanns glasögon som man kunde zooma med. Vicka på huvudet, när man ville zooma dit."

- "Sitta och skriva, det retar mig att man måste skriva hela tiden. Ja, om man bara kunde tänka istället för att skriva."

- "Jag tänker inte på skannrar eller så, jag tänker mer på program inne i datorn. Det skulle vara ett antivirusprogram som jag tänkt göra någon gång i framtiden."

Förbättringar av de produkter som de använder idag:

- "Jag skulle vilja ändra på knapparna som man ställer in ljus och skärpa med på bildskärmen. Det är olika på den som jag har i skolan och hemma. Det skulle man kunna fråga om de kan ordna åt mig, för jag vill att det skall vara lätt, jag vill inte förstöra skärmen. Det blir så dyrt. Knapparna till skärpan, det är ett mellanrum där och så enter och sedan kommer knapparna.

- "Jag skulle vilja kunna byta till svenska automatiskt."

Brukarmedverkan är möjlig även om det är barn som medverkar

- ”Jag tycker att man borde få bestämma vilken dator och vilket Windows som man vill använda. Man borde i alla fall få vara med och kolla, så att de inte bara bestämmer att; Du får Windows 95. Sedan får väl de säga om det är alldeles för dyrt eller så.”

Barnen har ett öppet sinne och ser hellre lösningar än problem. De flesta är väldigt förtjusta i sina IT-hjälpmedel och upplever att de har stor nytta av dem.

Barnen är också frispråkiga och kan med stöd av detaljerad frågeteknik besvara önskemål om den minsta lilla funktion i t.ex. programvaror. De är experter på vad som fungerar för just dem och har synpunkter på hur saker kan göras bättre. De är också villiga att framföra sina åsikter och erfarenheter.

Speciellt när det gäller synskadade barn, som använder kortkommandon i programmen istället för att läsa bildskärmen, kunde det, om deras synpunkter togs tillvara, troligen med mindre förändringar kunna göras stora förbättringar i vissa programvaror.

Det vore därför värdefullt med ökad medverkan av grupper av barn i processer som rör produktutveckling.

Dessutom är det så att för att följa FN:s barnkonvention, bör alltid barnet tillfrågas och medverka. I konventionen står bl.a. att...

Artikel 12

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Det kan sammanfattningsvis konstateras att gruppintervjuer är en fungerande metod för att stimulera barn att uttrycka sina erfarenheter av och sin inställning till teknik.

Samtal med 10 grundskolelärare

- ”*Alla måste samarbeta bättre, habiliteringen, syncentralen och barnet måste få vara med.*”

Syftet med undersökningen var att tillfråga barn som är brukare av IT-hjälpmedel, men eftersom tillfälle gavs, talade vi även med barnens lärare, för att få ökad kännedom om hur det fungerar med de IT-hjälpmedel som barnen använder i skolan. Lärarna medverkade i utbildningsdagarna på Specialpedagogiska institutet.

Olika inom olika landsting och kommuner

Det framkommer helt klart av det som lärarna berättar, att det fungerar olika i olika delar av landet avseende hur mycket brukarens synpunkter tillåts spela in när det gäller vilka IT-hjälpmedel som skall användas.

Det framkommer också av vad lärarna berättar att användningen av pedagogiska datorhjälpmedel begränsas av att det är skolan som skall stå för kostnaden.

Krångel

Lärarna upplever ofta att tekniken krånglar. Lärarna har tillgång till olika supportfunktioner, beroende på vilket landsting barnen tillhör. Lärare lägger ned mycket tid på att reda ut programinställningar som inte fungerar, ibland på obetald arbetstid. Sakerna går sönder och tappar kontakten med olika sidotillbehör som t.ex. skannern. Programfel uppstår som gör att t.ex. talsyntesen och punktskärmen slutar fungera. Inom vissa landsting har lärarna ingen support att ringa till och detta gör att barnet under en längre tid kan vara utan möjlighet att skriva och läsa. Det har hänt att saker tillåtits vara trasiga i tre månader.

Det är inte alltid som det synskadade barnet har tillgång till sin dator, dvs. sitt hjälpmedel i klassrummet. Den står ibland i ett angränsande rum. Flera lärare nämner att det skulle vara bättre med bärbara datorer som kunde dockas till nätverket i klassrummet.

Barn sparar tid med IT-hjälpmedel som de kan skriva och läsa med i skolan, jämfört med att använda t.ex. Minilog. De slipper sudda och skriva om. Därför är det synd om barnet när tekniken krånglar. Det är

viktigt att IT-hjälpmidlen fungerar så att barnet kan vara självgående i lärsituationen.

Brukarmedverkan vid val av hjälpmedel

Det är inte alltid barnet som önskar IT-hjälpmidlen själv, det är de vuxna i barnets omgivning som oftast gör det. Lärare, föräldrar, syncentralen och habilitering talar inte alltid med barnet. I bästa fall får barnet vara med och välja vilken modell denna skall ha när väl de vuxna bestämt ett hjälpmedel. Ett exempel på detta är en lärare som nämnde att barnet fick välja mellan två olika tangentbordsmodeller.

Ibland läggs vissa IT-hjälpmedel undan i skolan, därför att det inte finns plats för all utrustning vid barnets studieplats.

Det förekommer att de andra eleverna i klassen är avundsjuka på datorn, för de har sällan samma tillgång till datorer i skolan.

Brukarinflytande och samverkan

Flera lärare menar att alla inblandade måste samarbeta bättre; habilitering, syncentral och barnet måste få vara med när det beslutas om IT-hjälpmedel. Det är bra när barnet får vara med och bestämma modell. Flera lärare nämner att det fungerar bäst när barnen själva är i kontakt med hjälpmedelsleverantören och väljer och provar ut/ställer in hjälpmedlet.

Några lärare anser att föräldrarna behöver mer kontakt med skolan för att lära sig barnets hjälpmedel och hur det kan användas.

Det framfördes synpunkter från lärare om att det, åtminstone varje år, helst en gång per termin, borde tas fram ett åtgärdsprogram för barnets fortsatta användande av IT-hjälpmedel. Åtgärdsprogrammet skulle tas fram i *samverkan* mellan barnet, föräldrar, lärare och personal från syncentralen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att flera av lärarna uppger att det oftast är barnen som är bäst på de olika funktionerna i programvarorna. Det barnen behöver stöd med från omgivningen är att få igång hårdvaran och inställningarna igen, när något slutat fungera.

Bilaga 1

Guide till intervjuer med barn om IT-hjälpmedel, vecka 15 och 17 år 2005. Hjälpmedelsinstitutet och HANDU.

Hej, kul att ni ville ställa upp och prata lite med oss. Vi som är vuxna här heter Cecilia Ranemo och Therese Gansved.

Vi tänkte tala lite med er om IT-hjälpmedel. Det kan t.ex. vara persondatorer med program samt dessas tillbehör men även andra saker som pratapparater, DAISY-spelare, elektroniska påminneshjälpmedel, tidshjälpmedel.

Varför vi har bett att få tala lite med er beror på att vi undrar hur ni tycker att det borde fungera när ni får olika datorhjälpmedel och hur det fungerar för er att använda olika datorhjälpmedel. Det här är inget test, man kan inte svara fel på våra frågor, vi är helt enkelt intresserade av att höra hur ni tycker att man kan få hjälp av teknik.

Har ni själv uppfunnit något datorhjälpmedel som ni saknar, som ni tycker borde finnas? Är det några datorhjälpmedel som är svåra att använda och vad beror det på i så fall?

Säg det som ni just kommer att tänka på, det spelar ingen roll om det är svårt att förklara eller låter lite roligt. Ja, som sagt, vi är intresserade att höra allt som ni har att säga om det här med datorer och datorhjälpmedel. Ni behöver inte vänta med att tala eller räcka upp handen eller så, säg bara vad ni tycker om de olika sakerna vi frågar om, rakt ut i luften. Det går också bra att ni talar med de andra barnen. Om någon t.ex. säger att det är krångligt att använda tangentbordet eller så till datorn, så kan ni också säga vad ni tycker om det utan att vi behöver fråga er. Ju mer ni pratar, desto gladare blir vi.

1. Jag tänkte först fråga er. Är det någon här som brukar använda något IT-hjälpmedel, hemma eller i skolan?
2. Vilka olika hjälpmedel använder du till datorn? Speciell mus, tangentbord, stor bildskärm, etc.?
3. Vad använder ni mest datorn till; för att spela att ha roligt eller för att göra nyttiga saker, t.ex. skolarbete?
4. Om du använder dator i skolan; skulle man kunna göra några förändringar eller förbättringar, så att det skulle fungera bättre för Dig att arbeta med dator i skolan?
5. Vad är det som är bäst med att använda datorer? Vad är det som är sämst?
6. Har du något IT-hjälpmedel som du inte använder så ofta? Varför använder du det inte så ofta?
7. Har du något IT-hjälpmedel som du är stolt över, som du brukar visa upp för kompisar?
8. Är det du själv som valt att använda olika IT-hjälpmedel eller har du blivit tillsagd att göra det?
9. Har du alla de olika datorhjälpmedel som du vill ha eller är det något som du saknar?
10. Har du alla datorprogram som du skulle kunna ha användning av?
11. Har du hört talas om något datorprogram eller datorhjälpmedel som du inte har, men skulle vilja få?
12. Har någon frågat dig om hur du skulle vilja att IT-hjälpmedlen fungerade?
13. Hur reagerar de andra barnen i skolan om du använder något IT-hjälpmedel där?
14. Har det någon betydelse om du använder en vanlig dator eller en dator som är bärbar i skolan?
15. Om du själv skulle uppfinna ett hjälpmedel, vad skulle det hjälpa dig med och hur skulle det se ut?

Hjälpmedelsinstitutet (HI) är ett nationellt kunskapscentrum inom området hjälpmedel och tillgänglighet för människor med funktionsnedsättning.

Vi arbetar för full delaktighet och jämlikhet genom att medverka till bra hjälpmedel, en effektiv hjälpmedelsverksamhet och ett tillgängligt samhälle.

Hjälpmedelsinstitutets verksamhet omfattar:

- provning och upphandling av hjälpmedel
- forskning och utveckling
- utredningsverksamhet
- utbildning och kompetensutveckling
- insatser inom tillgänglighetsområdet
- internationell verksamhet
- information

Hjälpmedelsinstitutets huvudmän är staten, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet.

Hjälpmedelsinstitutet

Box 510, 162 15 Vällingby

Tfn 08-620 17 00

Fax 08-739 21 52

Texttfn 08-759 66 30

E-post registrator@hi.se

Webbplats www.hi.se

Best nr 05340-pdf